

Les 11 Livius: geschiedschrijving met een moraal

1 Horatius een held?

Horatius doodt zijn zus

Princeps Horatius ibat trigemina spolia prae se gerens; cui soror virgo,

quae desponsa uni ex Curiatiis fuerat, obvia ante portam Capenam fuit;

cognitoque super umeros fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat,

solvit crines et flebiliter nomine sponsum mortuum appellat. Movet feroci

5 iuveni animum comploratio sororis in victoria sua tantoque gaudio publico.

Stricto itaque gladio simul verbis increpans transfigit puellam. 'Abi hinc cum

immaturo amore ad sponsum' inquit, 'oblita fratrum mortuorum vivique,

oblita patriae. Sic eat, quaecumque Romana lugebit hostem.'

Atrox visum id facinus patribus plebique, sed recens meritum facto obstabat.

10 Tamen raptus in ius ad regem.

Het bewogen pleidooi van de vader

Moti homines sunt in eo iudicio maxime P. Horatio patre proclamante se
filiam iure caesam iudicare; ni ita esset, patrio iure in filium animadversurum
fuisse. Orabat deinde, ne se, quem paulo ante cum egregia stirpe
conspexissent, orbem liberis facerent. Inter haec senex iuvenem amplexus,
15 spolia Curiatorum fixa eo loco, qui nunc 'pila Horatia' appellatur, ostentans
'Huncine' aiebat, 'quem modo decoratum ovantemque victoria incedentem
vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum inter verbera et cruciatus videre
potestis? Quod vix Albanorum oculi tam deforme spectaculum ferre possent.
I, lictor, colliga manus, quae paulo ante armatae imperium populo Romano
20 pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis huius; arbore infelici suspende;
verbera vel intra pomerium, modo inter illa pila et spolia hostium, vel extra
pomerium, modo inter sepulcra Curiatorum. Quo enim ducere hunc
iuvenem potestis, ubi non sua decora eum a tanta foeditate supplicii
vindicient?'

25 Non tulit populus nec patris lacrimas nec ipsius parem in omni periculo

animum, absolveruntque admiratione magis virtutis quam iure causae.

1.26.2-5;9-12

2 Het meisje Verginia

Verginia's vader doet een beroep op Appius Claudius

Primo stupor omnes admiratione rei tam atrocis defixit; silentium inde aliquamdiu tenuit. Dein, cum M. Claudius circumstantibus matronis iret ad prendendam virginem lamentabilisque eum mulierum comploratio excepisset, Verginius intentans in Appium manus 'Icilio' inquit, 'Appi, non

5 tibi filiam despondi et ad nuptias, non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere? Passurine haec isti sint, nescio; non spero esse passuros illos, qui arma habent.' Cum repelleretur assertor virginis a globo mulierum circumstantiumque advocatorum, silentium factum per praeconem.

Verginius beschermt zijn dochter

10 Cum haec intonuisset plenus irae, multitudo ipsa se sua sponte dimovit, desertaque praeda iniuriae puella stabat. Tum Verginius, ubi nihil usquam

auxilii vidit, 'Quaeso' inquit, 'Appi, primum ignosce patrio dolori, si quo
inclementius in te sum invecus; deinde sinas hic coram virgine nutricem
percontari, quid hoc rei sit, ut, si falso pater dictus sum, aequiore hinc animo
15 discedam.' Data venia seducit filiam ac nutricem prope Cloacinae ad tabernas,
quibus nunc Novis est nomen, atque ibi ab lanio cultro arrepto: 'Hoc te uno,
quo possum' ait 'modo, filia, in libertatem vindico.' Pectus deinde puellae
transfigit respectansque ad tribunal 'Te' inquit, 'Appi, tuumque caput
sanguine hoc consecro.'

20 Clamore ad tam atrox facinus orto excitus Appius comprehendi Verginium
iubet. Ille ferro, quacumque ibat, viam facere, donec multitudine etiam
prosequentium tuente ad portam perrexit. 3.47.6-8; 48.3-6

3 Het vonnis van Manlius Torquatus

Spoliisque lectis ad suos revector, cum ovante gaudio turma in castra atque
inde ad praetorium ad patrem tendit, ignarus fati futurique, laus an poena
merita esset. 'Ut me omnes,' inquit 'pater, tuo sanguine ortum vere ferrent,
provocatus equestria haec spolia capta ex hoste caeso porto.'

- 5 Quod ubi audivit consul, extemplo filium aversatus, contionem classico
advocari iussit. Quae ubi frequens convenit: 'Quandoque,' inquit, 'tu, T.
Manli, neque imperium consulare neque maiestatem patriam veritus,
adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnasti, et, quantum
in te fuit, disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana res,
10 solvisti, meque in eam necessitatem adduxisti, ut aut rei publicae mihi, aut
mei meorumque obliviscendum sit, nos potius nostro delicto plectemur,
quam res publica tanto suo damno nostra peccata luat. Triste exemplum
sed in posterum salubre iuventuti erimus. Me quidem cum ingenita caritas
liberum, tum specimen istud virtutis, deceptum vana imagine decoris,

15 in te movet: sed, cum aut morte tua sancienda sint consulum imperia aut
impunitate in perpetuum abroganda, ne te quidem, si quid in te nostri
sanguinis est, recusare censeam, quin disciplinam militarem, culpa tua
prolapsam, poena restituas. I, lictor, deliga ad palum.' 8.7.12-19

4 Energiek optreden van Scipio

Audendum atque agendum, non consultandum ait in tanto malo esse; irent
secum extemplo armati, qui rem publicam salvam vellent; nulla verius, quam
ubi ea cogitentur, hostium castra esse.

Pergit ire sequentibus paucis in hospitium Metelli et, cum concilium

- 5 ibi iuvenum, de quibus allatum erat, invenisset, stricto super capita
consultantium gladio 'Ex mei animi sententia,' inquit 'ut ego rem publicam
populi Romani non deseram neque alium civem Romanum deserere patiar; si
sciens fallo, tum me Iuppiter optimus maximus, domum, familiam remque
meam pessimo leto afficiat. In haec verba, M. Caecili, iures postulo ceterique,
10 qui adestis; qui non iuraverit, in se hunc gladium strictum esse sciat.' Haud
secus pavidi, quam si victorem Hannibalem cernerent, iurant omnes
custodiendosque semet ipsos Scipioni tradunt. 22.53.7-13

5 Het volk kiest de jonge Scipio

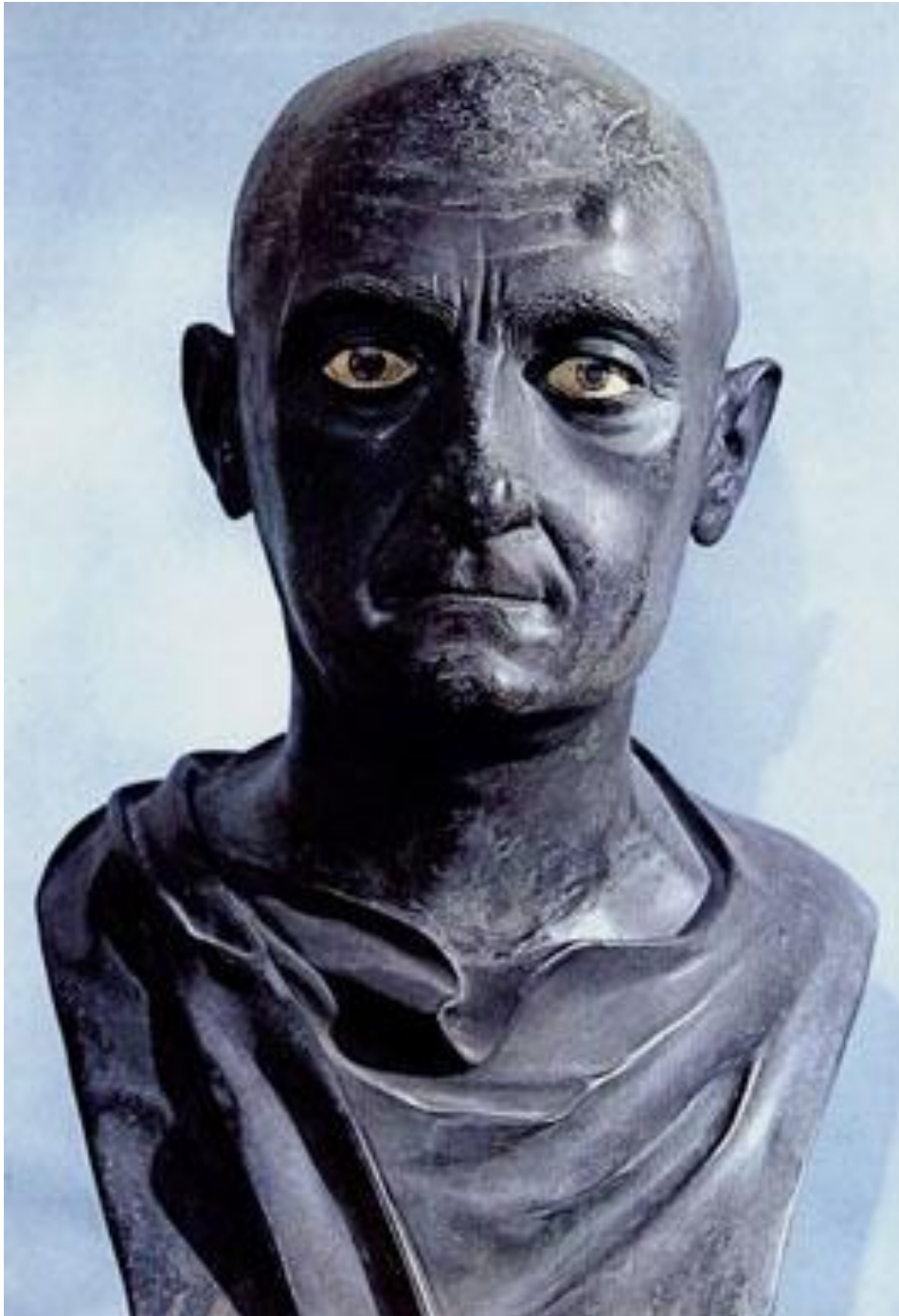
Maesta itaque civitas, prope inops consilii, comitiorum die tamen in campum descendit; atque in magistratus versi circumspectant ora principum aliorum alios intuentium fremuntque adeo perditas res desperatumque de re publica esse, ut nemo audeat in Hispaniam imperium accipere, cum subito P.

5 Cornelius, P. Cornelii, qui in Hispania ceciderat, filius, quattuor et viginti ferme annos natus, professus se petere in superiore, unde conspici posset, loco constitit. In quem postquam omnium ora conversa sunt, clamore ac favore ominati extemplo sunt felix faustumque imperium. Iussi deinde inire suffragium ad unum omnes non centuriae modo, sed etiam homines P.

10 Scipioni imperium esse in Hispania iusserunt.

Ceterum post rem actam, ut iam resederat impetus animorum ardorque, silentium subito ortum et tacita cogitatio, quidnam egissent. Nonne favor plus valisset quam ratio? Aetatis maxime paenitebat; quidam fortunam etiam domus horrebant nomenque ex funestis duabus familiis in eas

15 provincias, ubi inter sepulcra patris patruisque res gerendae essent,
proficiscentis. 26.18.6-11

6 Hannibal verlaat Italië

Friendens gemensque ac vix lacrimis temperans dicitur legatorum verba
audisse. Postquam edita sunt mandata, 'Iam non perplexe' inquit, 'sed palam
revocant, qui vetando supplementum et pecuniam mitti iam pridem
retrahebant. Vicit ergo Hannibalem non populus Romanus totiens caesus
5 fugatusque, sed senatus Carthaginensis obtrectatione atque invidia; neque
hac deformitate reditus mei tam P. Scipio exsultabit atque efferet sese quam
Hanno, qui domum nostram, quando alia re non potuit, ruina Carthaginis
oppressit.'

Iam hoc ipsum praesagiens animo praeparaverat ante naves. Itaque inutili
10 militum turba praesidii specie in oppida Bruttii agri, quae pauca metu magis
quam fide continebantur, dimissa, quod roboris in exercitu erat, in Africam
transvexit, multis Italici generis, quia in Africam secuturos abnuentes
concesserant in Iunonis Laciniae delubrum inviolatum ad eam diem, in
templo ipso foede interfectis.

15 Raro quemquam alium patriam exsilii causa relinquentem tam maestum
 abisse ferunt quam Hannibalem hostium terra excedentem; respexisse saepe
 Italiae litora et deos hominesque accusantem in se quoque ac suum ipsius
 caput execratum, quod non cruentum ab Cannensi victoria militem Romam
 duxisset; Scipionem ire ad Carthaginem ausum, qui consul hostem Poenum
 20 in Italia non vidisset: se, centum milibus armatorum ad Trasumenum, ad
 Cannas caesis, circa Casilinum Cumasque et Nolam consenuisse. Haec
 accusans querensque ex diutina possessione Italiae est detractus. 30.20.1-9

7 Hannibal smeekt Scipio om vrede

'Si hoc ita fato datum erat, ut, qui primus bellum intuli populo Romano

quique totiens prope in manibus victoriam habui, is ultro ad pacem

petendam venirem, laetor te mihi sorte potissimum datum, a quo peterem.

Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Hannibalem,

5 cui de tot Romanis ducibus victoriam di dedissent, tibi cessisse teque

huic bello, vestris plus quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc

quoque ludibrium casus ediderit fortuna, ut, cum patre tuo consule ceperim

arma, cum eodem primum Romano imperatore signa contulerim, ad filium

eius inermis ad pacem petendam veniam. (...)

10 Quod ego fui ad Trasumenum, ad Cannas, id tu hodie es. Vixdum militari

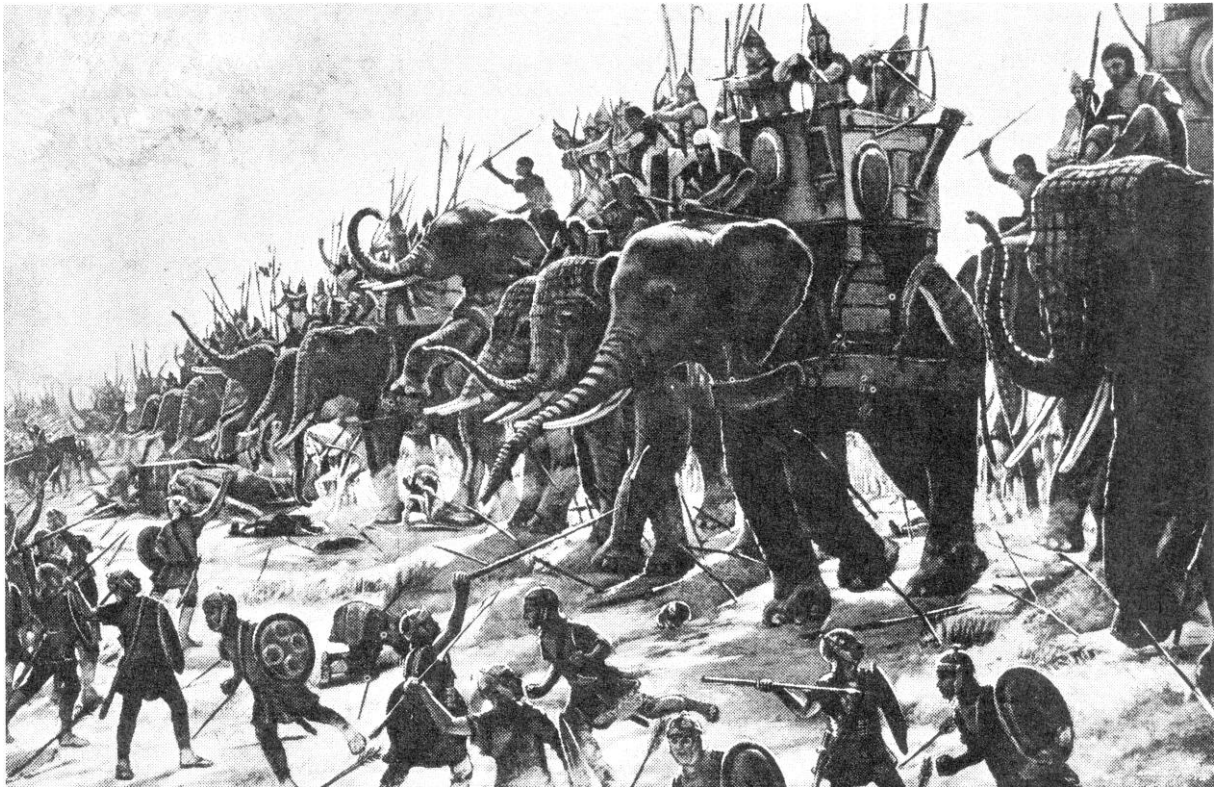
aetate imperio accepto, omnia audacissime incipientem nusquam fefellit

fortuna. Patris et patruus persecutus mortem ex calamitate vestrae domus

decus insigne virtutis pietatisque eximiae cepisti; amissas Hispanias

recuperasti quattuor inde Punicis exercitibus pulsus; consul creatus, cum

15 ceteris ad tutandam Italiam parum animi esset, transgressus in Africam,
duobus hic exercitibus caesis, binis eadem hora captis simul incensisque
castris, Syphace potentissimo rege capto, tot urbibus regni eius, tot nostri
imperii ereptis, me sextum decimum iam annum haerentem in possessione
Italiae detraxisti. Potest victoriam malle quam pacem animus.' 30.30. 3-6; 12-15

Verdieping 3 Het optreden van Hannibal in de Syrische oorlog

Wie is de beste generaal?

Quaerenti Africano, quem fuisse maximum imperatorem Hannibal crederet, respondisse 'Alexandrum Macedonum regem, quod parva manu innumerabiles exercitus fudisset quodque ultimas oras, quas visere supra spem humanam esset, peragrasset'. Quaerenti deinde, quem secundum

5 poneret, 'Pyrrhum' dixisse; 'castra metari primum docuisse; ad hoc neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse; artem etiam conciliandi sibi homines eam habuisse, ut Italicae gentes regis externi quam populi Romani, tam diu principis in ea terra, imperium esse mallent'. Exsequenti, quem tertium duceret, haud dubie 'semet ipsum' dixisse. Tum risum

10 obortum Scipioni et subiecisse 'Quidnam tu diceres, si me vicisses?' 'Tum vero me' inquit 'et ante Alexandrum et ante Pyrrhum et ante alios omnes imperatores esse.' Et perplexum Punico astu responsum et improvisum adsentationis genus Scipionem movisse, quod e grege se imperatorum velut

inaestimabilem secrevisset. 35.14.6-12

Hannibal herwint het vertrouwen

'Pater Hamilcar' inquit, 'Antioche, parvum admodum me, cum sacrificaret, altaribus admotum iure iurando adegit numquam amicum fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex et triginta annos militavi, hoc me in pace patria mea expulit, hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, 5 si tu spem meam destitueris, ubicumque vires, ubi arma esse sciam, veniam toto orbe terrarum quaerens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi ex me quaerant. Odi odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Hamilcar et di testes sunt. Proinde cum de bello Romano cogitabis, inter 10 primos amicos Hannibalem habeto: si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium, cum quo deliberes, quaerito.' Non movit modo talis oratio regem, sed etiam reconciliavit Hannibali. Ex consilio ita discessum est, ut bellum gereretur. 35.19.3-7

8 Het einde van Hannibal

Semper talem exitum vitae suae Hannibal prospexerat animo, et

Romanorum inexpiabile odium in se cernens et fidei regum nihil sane

confisus. Prusiae vero levitatem etiam expertus erat; Flaminini quoque

adventum velut fatalem sibi horruerat. Ad omnia undique infesta, ut iter

5 semper aliquod praeparatum fugae haberet, septem exitus e domo fecerat, et

ex iis quosdam occultos, ne custodia saepirentur. Sed grave imperium regum

nihil inexploratum, quod vestigari volunt, efficit. Totius circuitum domus ita

custodiis complexi sunt, ut nemo inde elabi posset.

Hannibal, postquam est nuntiatum milites regios in vestibulo esse, postico,

10 quod devium maxime atque occultissimi exitus erat, fugere conatus, ut id

quoque occursum militum obsaepit sensit et omnia circa clausa custodiis

dispositis esse, venenum, quod multo ante praeparatum ad tales habebat

casus, poposcit. 'Liberemus' inquit 'diuturna cura populum Romanum,

quando mortem senis exspectare longum censent. Nec magnam nec

15 memorabilem ex inermi proditoque Flaminius victoriam feret. Mores
quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit.
Horum patres Pyrrho regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut a
veneno caveret, praedixerunt; hi legatum consularem, qui auctor esset
Prusiae per scelus occidendi hospitis, miserunt.' Exsecratus deinde in caput
20 regnumque Prusiae et hospitales deos violatae ab eo fidei testes invocans
poculum exhaustit. Hic vitae exitus fuit Hannibalis. 39.51.4-12

Titus Livius : * ± 59 v.C. , † 17 n.C.

Ab Urbe Condita (142 boeken, waarvan 35 bewaard).

Livius werd geboren in **Patāvium**, het huidige Padua in Noord-Italië, in 59 v.Chr. Andere bronnen zeggen dat hij ook geboren kan zijn in 64 v.Chr. Zijn jeugd speelde zich dus af in de woelige periode van burgeroorlogen tussen Caesar en Pompeius en later tussen Octavianus en Antonius. Livius behoorde tot een rijke familie. Hierdoor kreeg hij een goede opleiding in de Grieks-Latijnse literatuur, de retorica en de filosofie. Hij studeerde eerst in Padua en later in Rome. Hij begaf zich pas naar Rome toen hij reeds lang de volwassenheid had bereikt. Vermoedelijk was dit toen Octavianus had gezorgd voor orde en rust in Rome. Een deel van zijn leven bleef hij in Rome. Dáár begon hij wellicht ook aan zijn levenswerk: de geschiedenis van Rome te beschrijven, vanaf de stichting van de stad tot aan zijn eigen tijd, een ontzaglijk werk, dat hij in veertigjarige onafgebroken werkzaamheid heeft volbracht.

Er is vrijwel niets bekend over het karakter van Titus Livius. Op basis van zijn reputatie vermoedt men dat Livius een eerlijke en oprechte man was. Bovendien was hij patriottische schrijver.

Livius raakte bevriend met **Gaius Iulius Caesar Octavianus** die vier jaar later met de titel Augustus de eerste Romeinse keizer zou worden. Livius onderhield goede betrekkingen met het gehele hof. Augustus en Titus hadden immers hetzelfde doel: het Romeinse volk normen en waarden bij brengen. Na de wreedheden van de burgeroorlogen was het tijd om de waarden van de oude Romeinen in ere te herstellen, met deugden als waardigheid, ernst, soberheid, trouw aan het gegeven woord en respect voor de (voor)ouders, het vaderland en de goden. Ook Livius wilde zijn lezers de grootheid van het vroegere Rome voorhouden: hoe een kleine staat door dapperheid en plichtsbesef tot een wereldrijk was uitgegroeid. Voor hem konden de volkshelden van het 'oude' Rome niet genoeg geroemd worden. Zijn werk werd dan ook eerder een verheerlijking van de deugden waardoor het imperium gerealiseerd werd, dan een objectieve geschiedschrijving.

Later zou hij keizer Claudius geïnspireerd en aangespoord hebben tot het schrijven van historische werken. Livius was een aanhanger van republikeinse idealen, wat waarschijnlijk ook te zien was in zijn werk. Hij was een groot voorstander van Pompeius en had ook respect voor alle andere tegenstanders van Julius Caesar. Toch schijnt Livius zich nooit tot lage vleierij verlaagd te hebben: wij weten dat Augustus hem vanwege zijn republikeinse ideeën ironisch "Pompeiaan" noemde (dit is aanhanger van Pompeius). Geobsedeerd door zijn roeping wees Livius bewust elke vorm van politieke of militaire activiteit van de hand. Enkel de studie van de letteren kon hem interesseren.

Titus Livius heeft vele boeken geschreven. Hij vond het verleden interessanter dan het heden en had dan ook een pessimistische kijk op het heden.

Livius had minstens één zoon en één dochter. Hij stierf in 17 n.Chr. in Patāvium.

Titus was populair in zijn tijd, de schrijver Plinius Minor vertelt zelfs over een man die hem bezocht zou hebben. Zijn populariteit had hij te danken aan zijn manier van schrijven. Livius beschreef de Romeinse geschiedenis als iets waar de Romeinse burgers uit zijn tijd trots op konden zijn.

